

<https://doi.org/10.62837/2025.9.358>

ARZU MƏMMƏDOVA
Bakı Biznes Universiteti
Həsən bəy Zərdabi küç.88a
Arzumemmedova1998@bk.ru

XARİCİ DİL DƏRSLƏRİNDƏ OXU BACARIQLARI VƏ OXU STRATEGİYALARI XÜLASƏ

Dil yalnız insanlar tərəfindən istifadə olunur. Onun müxtəlif məzmun və səslənmə (yazılış) qaydaları vardır. Biz dil vasitəsilə həm ünsiyyət yaradır, həm də dünya haqqında geniş məlumat əldə edirik. Qloballaşma baxımından getdikcə azalmağa olan dünyamızın dil və mədəni müxtəlifliyi onun ən vacib sərvətlərindən biri və eyni zamanda ən vacib problemlərindən biridir. Son on ildə Avropanın çoxdillili siyasəti, xüsusilə erkən yaşda ən azı iki xarici dil öyrədərək təməl bacarıqların inkişafına yönəlmişdir. Xarici dil öyrənmək bir məqsəddən çox bir vasitə halına gəlmişdir. Belə ki, insanlar dil vasitəsilə həm bir-biri ilə sağlam bir şəkildə ünsiyyət qura bilirlər, həm də peşə sahəsindəki inkişafı uyğunlaşa bilirlər. Yaşadığımız müasir dövrə informasiya əsri deyilir və bu, həqiqi sərhədlərin olmadığı bir dövrə işarə edir. Bu yalnız məlumatların digər insanlarla paylaşmaq və çox danışılan və yayılmış dillərdən istifadə etmək ilə mümkündür. Qlobal bir vətəndaş olmaq bugünkü gəncliyin ən böyük arzularından biridir və dünyanın bizə təqdim etdiyi məhdudiyətsiz fərsətlərdən istifadə etmək ən azı bir və ya iki xarici dili yaxşı səviyyədə bilməklə mümkündür. Dil öyrənmək uzun və çətin bir prosesdir. Bu gün bir çox insan xarici dil təhsili almağa gənc yaşda başlayır və çox vaxt dil seçimi ətraf mühit, məktəb və ailənin rəhbərliyi ilə edilir. Hal-hazırda ingilis dili dünyanın demək olar ki, bütün ölkələri üçün öyrənilməli olan ilk dildir. Amma bu dili yaxşı öyrənmək üçün əsas dil bacarıqlarına yiyələnmək lazımdır. Bu əsas dil bacarıqlarından biri də oxu bacarığıdır. Bu səbəbdən xarici dil dərslərində oxu bacarıqlarının inkişafına böyük diqqət yetirilir. Elə məhz buna görə də, oxu bacarıqlarının tədrisi ilə bağlı müxtəlif strategiya və vasitələr araşdırılır və müzakirə olunur. Bu o deməkdir ki, bu mövzu ilə əlaqədar bütün üsullarla tanış olmalı və müəyyən araşdırmalar aparmalıyıq.

Açar sözlər: oxu bacarıqları, oxu strategiyaları, oxu vərdişləri, birbaşa strategiyalar, yaddaş strategiyaları, idrak strategiyaları, əvəzedici strategiyalar.

Oxumaq nədir? Oxumaq yazılı mətnləri anlamaq deməkdir. O həm qavrama, həm də düşüncəni əhatə edən kompleks bir fəaliyyətdir. Oxu iki əlaqəli prosesdən ibarətdir: sözlərin tanınması və başa düşülməsi. Oxuya aid bacarıqların çoxu ingilis və digər xarici dillərində aparılan araşdırmalara əsaslanır.

Oxumağı öyrənmək təhsildə əsas məqsədlərdən biridir. Həm uşaqlar, həm də böyüklər üçün oxuma bacarığı onlara yeni dünyalar və imkanlar yaradır. Bu, yeni biliklər qazanmaq, ədəbiyyatdan zövq almaq, qəzet, iş elanları, fənn kitabları, xəritələr və s. kimi müasir həyatın bir hissəsi olan gündəlik işləri görmək üçün imkan yaradır. Çox insan ana dilində çətinlik çəkmədən oxumağı öyrənir. Bir çoxu isə uşaq ikən oxumağı öyrənir. Bəzi uşaqlar və böyüklər əlavə köməyə ehtiyac duyurlar. Oxu təlimi isə tələbələrin ehtiyaclarını nəzərə almalıdır. Tədqiqatlar bir dildə oxumağı öyrənməkdən ikinci dildə oxumağı öyrənməyə çox böyük bir keçidin olduğunu göstərdi.

Ana dili tədrisində olduğu kimi xarici dil tədrisində də "oxu" problemi dilçilik və ədəbiyyat elmlərinin mərkəzindədir. Psixologiyadan psixolinqvistikaya, sosiologiyadan sosiolinqvistikaya, semiologiyadan estetikaya qədər bir çox elm sahələri oxu aktına uyğun modellər təqdim etməyə çalışır. Təhsil elmi də bu modellərin təhsildə tətbiq olunan tərəflərini nəzərə alır və bir sintez modeli yaratmağa çalışır. Burada xarici dil tədrisi baxımından "oxu" fenomenini araşdırmağa çalışacağıq. Xarici dil tədrisində "oxu vərdişlərini necə əldə etmək olar" mövzusunun müzakirə edəcəyik. Xarici dil tədrisinə yönəlmiş dörd əsas bacarıqdan biri olan yazılı anlama, yalnız yaxşı bir oxu bacarığı ilə əldə edilə bilər.

Oxu bacarığı dil tədrisinin ən əsas elementlərindən biridir. Oxumaq, yazılı mətni və ya sözü duyğu orqanları ilə qavramaq və şərh etmək üçün zehni bir fəaliyyət olaraq bilinir. İbtidai təhsildə ana dili dərslərində oxu tədrisi sahəsindən fərqli, oxu-anlama bacarığı adı altında xarici dil tədrisindəki təhsil vəziyyəti ilə əlaqəli oxu bacarığı aspektinə müraciət edəcəyik. Oxu, yazılan mesaj və düşüncələri qavramaq kimi fizioloji və zehni cəhətləri olan kompleks bir sahədir. Görmək, sözləri oxumaq və xatırlamaq oxu fəaliyyətinin alt quruluşunu təşkil edir. Oxu bacarığı sabit deyil. O, daim inkişaf edir və ya dəyişir. Oxu- ünsiyyət, qavrayış, inkişaf və öyrənmə prosesidir.

Oxu vərdişləri vasitəsilə əldə edilən əsas hədəf dil bacarıqları vardır. Bunlar aşağıdakılardır:

- a) Mətndəki yeni qrammatik strukturlarla tanış olmaq və hədəf dildə cümlə qurarkən onlardan istifadə etmək,
- b) Mətndəki sözlərin, deyimlərin, atalar sözlərinin, aforizmlərin və terminlərin mənasını anlamaq,
- c) Mövzunu başa düşmək, köməkçi və əsas fikri yazmaq və ya mətndəki mesajları tam və dəqiq başa düşməklə şifahi şəkildə ifadə etmək.

Əsas oxu strategiyaları

Strategiyalar öyrənenin mətni oxuma prosesində bir problemlə qarşılaşdığı zaman ortaya çıxır. Problemin olmadığı hallarda, öyrənən avtomatik olaraq inkişaf etdirdiyi bacarıqlardan istifadə edəcək, lakin mətnin mənasını başa düşməkdə çətinlik çəkdiyi zaman şüurlu şəkildə müəyyən strategiyaları tətbiq edəcəkdir. Xarici

dil tədrisi sahəsindəki fərdi fərqlərdən biri olaraq qəbul edilən öyrənmə strategiyaları, ümumiyyətlə, Oksford universiteti tərəfindən yaradılan kateqoriyalar əsasında araşdırılır. Oksford universitetinə görə, öyrənmə strategiyaları dolayı və birbaşa strategiya olaraq ikiye ayrılır. Bu işdə müvəffəqiyyətli tələbələrin tez-tez istifadə etdikləri birbaşa strategiyalar vurğulanır və bu strategiyaların fərqli zəkaya sahib uğurlu tələbələr tərəfindən necə istifadə edildiyi araşdırılır.

Birbaşa Strategiyalar: Hədəf dil öyrənmə ilə birbaşa əlaqəli olan dil öyrənmə strategiyalarına birbaşa strategiyalar deyilir. Bütün birbaşa strategiyalar zehni iş tələb edir, lakin hər bir birbaşa strategiyanın alt kateqoriyası (yaddaş, idrak və əvəzedici) bu strategiyanı fərqli məqsədlər üçün fərqli şəkildə həyata keçirir.

Yaddaş strategiyaları (zehni əlaqələr yaratmaq, şəkillər və səsləri tətbiq etmək, təkrarlamaq, hərəkəti tətbiq etmək) mənaya yönəlmiş və tərtibat və təkrar kimi prinsipləri özündə birləşdirən strategiyalardır. Yeni bir dil öyrənmə bilmək üçün öyrənən dili başa düşməli və təkrarlanacaq material konkret olmalıdır.

İdrak strategiyaları (tərtibat, informasiyanı qəbul etmək və göndərmək, təhlil etmək və düşünmək) təkrarlamaqdan dekodlamaya qədər müxtəlif strategiyaları əhatə edir. Bütün bu müxtəlifliyə baxmayaraq, öyrənənlərin ən çox istifadə etdiyi strategiyalardan biri olan idrak strategiyaları ortaqlıq bir funksiyaya sahibdir: hədəf dilin öyrənmə tərəfindən tərtibi və ya ötürülməsi.

Əvəzedici strategiyalar (bacarıqda, danışıqda və yazıda sərhədləri aşma) öyrənənlərin yeni bildikləri dilin bilik məhdudluğuna baxmayaraq başa düşmə və ya istehsal etmə üçün istifadə etməsinə kömək edir. Bu strategiyalardan tez-tez istifadə edilən şagirdlərin ünsiyyət qurmaqda daha yaxşı lüğət və struktur məlumatlarına sahib olan şagirdlərdən daha müvəffəq olduğu müşahidə olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. E.A. Nida, Learning a Foreign Language, Friendship Press, 1957, 212 s
2. Jeremy Harmer, English Language Teaching, Pearson Education Limited, 2007, 448 s
3. Penny Ur, A Course in Language Teaching, Cambridge University Press, 1996, 388 s
4. Mary Spratt, Alan Pulverness, Melanie Williams, The TKT, Cambridge University Press, 2011, 256 s
5. <https://as-journal.edu.az/oxuyub-anlama-bacariqlarinin-inkisaf-prosesinin-t%C6%8Fskili-yollari>
6. <https://readablenglish.com/the-five-key-reading-skills>

Арзу Мамедова

НАВЫКИ ЧТЕНИЯ И СТРАТЕГИИ ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА РЕЗЮМЕ

Язык используется исключительно людьми. Он имеет различные правила содержания и произношения (написания). С помощью языка мы не только общаемся, но и получаем обширную информацию о мире. С точки зрения глобализации, языковое и культурное разнообразие нашего мира, которое постепенно сокращается, является одним из его важнейших богатств и одновременно одной из самых значимых проблем. За последние десять лет многоязычная политика Европы, особенно обучение как минимум двум иностранным языкам с раннего возраста, была направлена на развитие базовых навыков. Изучение иностранного языка превратилось скорее в средство, чем в цель. Таким образом, люди с помощью языка могут как эффективно общаться друг с другом, так и адаптироваться к профессиональному развитию. Современную эпоху называют информационной, что подразумевает время без настоящих границ. Это возможно только через обмен информацией с другими людьми и использование широко распространённых языков. Быть глобальным гражданином — одно из главных стремлений современной молодёжи, а использовать безграничные возможности, которые предлагает мир, можно, владея хотя бы одним или двумя иностранными языками на хорошем уровне. Изучение языка — долгий и сложный процесс. Сегодня многие начинают обучение иностранным языкам с раннего возраста, и выбор языка часто определяется окружением, школой и руководством семьи. В настоящее время английский язык является первым языком, который необходимо изучать практически во всех странах мира. Но для того чтобы хорошо овладеть этим языком, необходимо освоить основные языковые навыки. Одним из этих основных навыков является навык чтения. По этой причине на уроках иностранного языка большое внимание уделяется развитию навыков чтения. Именно поэтому изучаются и обсуждаются различные методы и средства преподавания навыков чтения. Это означает, что необходимо ознакомиться со всеми методами, связанными с этой темой, и провести определённые исследования.

Ключевые слова: навыки чтения, стратегии чтения, привычки чтения, прямые стратегии, стратегии памяти, когнитивные стратегии, компенсационные стратегии.

Arzu Mammadova

**READING SKILLS AND READING STRATEGIES IN FOREIGN
LANGUAGE CLASSES
ABSTRACT**

Language is used exclusively by humans. It has various rules of content and pronunciation (spelling). Through language, we not only communicate but also acquire extensive knowledge about the world. From a globalization perspective, the linguistic and cultural diversity of our increasingly shrinking world is one of its most important assets and simultaneously one of its most significant challenges. Over the past decade, Europe's multilingual policy, especially teaching at least two foreign languages from an early age, has focused on the development of foundational skills. Learning a foreign language has become more of a means than a goal. In this way, people can use language to communicate effectively with one another and to adapt to professional developments. The modern era is called the information age, which signifies a period without real boundaries. This is only possible through sharing information with others and using widely spoken and distributed languages. Being a global citizen is one of the greatest aspirations of today's youth, and taking advantage of the limitless opportunities the world offers is possible by having a good command of at least one or two foreign languages. Learning a language is a long and challenging process. Today, many people start foreign language education at a young age, and language choice is often influenced by the environment, school, and family guidance. Currently, English is the first language that should be learned in nearly all countries. However, to master this language well, it is necessary to acquire the basic language skills. One of these core language skills is reading. For this reason, great attention is paid to the development of reading skills in foreign language classes. This is why various methods and tools for teaching reading skills are researched and discussed. This means that we must become familiar with all the methods related to this topic and conduct certain investigations.

Keywords: reading skills, reading strategies, reading habits, direct strategies, memory strategies, cognitive strategies, compensatory strategies.

Rəyçi: BBU-nun Dillər Kafedrasının müdiri fil.f.d. S.E.Qurbanova.